

Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei-Sruogienei, 1944-02-13, iš Štuthofo - į Vilnių

Stutthof, d. 13 Februar 1944

Prof. Dr. Balys Sruoga
Lager Stutthof b/Danzig
Block XI

Stutthof, d. 13 Februar 1944

Vanduk, mano miela, mano mylima! Heute kamen: Dein Brief v. 30-I u. Postkarte v. 2-2. Danke, danke! Endlich unser Briefverkehr ist wiederhergestellt! Ich schreibe Dir immer sonntags u. 13. 30 Uhr (selten montags Abend). Es ist so grosse Freude deine Briefe zu bekommen! Mit den Paketen geht es schlimmer. In voriger Woche kam keiner, in vor voriger – nur einer. Von Albinas, Alina, Marytė u. s. w. kamen keine. Vielleicht sie sind noch unterwegs. Dein Paket Nr. 3 kam vor 4 Wochen. Nachher kamen nicht nummerierte, wahrscheinlich früher abgeschickte, mehrere Paketen. Es passiert, dass der Paket wandert 4-5 Wochen, – na, ja, wir haben Kriegszeiten. N. 4 u. 5 kamen noch nicht (kamen gestern nur die Noten). Ich verliere nicht die Hoffnung alle Sendungen zu bekommen. Über Antanas u. Jurgis Tod wusste ich schon früher. Es geht mir so, wie soll es gehen. Ich arbeite weiter im Büro. Meine Arbeit ist nicht schwer, doch arbeite nach meinem besten Wissen, – ich will mein Häftlingsbrot verdienen, – dem Lager nichts schuldig bleiben. Zeit von Zeit die Sinnlosigkeit des Häftlingsdaseins unterdrückt mich so schwer, dass wird es mir kaum zu aushalten. Doch bemühe ich mich irgendwie zu trösten u. Kräfte finden. Ich bin überzeugt, dass wir sowieso werden bald zusammen sein werden. Ich bin glücklich, dass ich Euch mit Dalia habe so nah. Ich verstehe Dalia, dass diese Arbeit ist ihr nicht lieb, aber er ist doch besser bei dieser Arbeit zu bleiben. Es ist sehr gut, dass sie ernst die Musik u. die Sprachen studiert u. mit meinen Schülern befreundet ist. Ich bin kraftlos Ihr anderen Rat zu geben. Ich verstehe Sie, ich liebe Sie unendlich, doch das kann ihr sehr wenig helfen. Ich freue mich sehr, dass Dir gefällt die Poesie meiner letzten Übersetzung. Mein Geburtstag war solcher, wie in der Haft konnte sein: ich habe Euch gehört, ich habe Euch geantwortet. [1r] // Es tut mir weh, dass sie sind so kummervoll, u. dass ich kann nicht Euch weder helfen noch trösten. Ich habe ungeheure Sehnsucht nach Euch. Mein Heimatweh übergeht in unaussprechliche Nostalgie. Ich werde das Boden meines Vaterlandes mit Küssen begrüßen, ich werde jeden Bruder umarmen, ich werde vor jedem Rūpintojėlis niederknien, Vanduk, mano miela! Die Liebe zu Euch gibt mir die Kraft alles zu vertragen. Vanduk, wie dankbar bin ich Dir für die seelische Unterstützung. Nur – dass Du mit Dalia gesund u. ruhig bleibet! Was kann ich mehr?! Grüsse alle guten Freunden. Umarme Dalia, ich darf nicht sagen, mit welchen Gefühlen wiederhole ich mir Ihre Namen. Danke Dir, danke, Vanduk, mano miela! Wir werden doch Leben!

Vanduk, Vanduk!

Dein Bal [1v] //

Prof. dr. Balys Sruoga
Stutthof stovykla prie Dancigo
XI blokas

Stutthofas, 1944 [m.] vasario 13 d.

Vanduk, mano miela, mano mylima! Šiandien atėjo Tavo I-30 laiškas ir II-2 atvirukas. Ačiū, ačiū! Pagaliau mūsų susirašinėjimas atkurtas! Aš visada Tau rašau sekmadieniais apie 13. 30 (retai pirmadieniais vakare). Koks didelis džiaugsmas gauti tavo laiškus! Su siuntiniais blogiau. Praeitą savaitę neatėjo nė vienas, užpraitą – tik vienas. Nuo Albino [1], Alinos [2], Marytės [3] ir kt. negavau visai. Galbūt jie dar kelyje. Tavo siuntinys Nr. 3 atėjo prieš 4 savaites [4]. Vėliau atkeliavo keli nenumeruoti, turbūt anksčiau išsiųsti siuntiniai. Pasitaiko, kad siuntinys keliauja 4–5 savaites, – na, taip, karo metas. Siuntiniai Nr. 4 ir 5 dar nepasiekė [5] (vakar atėjo tik natos [6]). Aš neprarandu vilties gauti visus siuntinius. Apie Antano ir Jurgio mirtį jau anksčiau žinojau [7]. Man sekasi taip, kaip turi sektis. Aš ir toliau dirbu raštinėje. Mano darbas nesunkus, bet dirbu aš sąžiningai, – noriu užsidirbti kalinio duoną, – nelikti skolingas lageriui. Kartais kalinio gyvenimo beprasmybė mane taip sunkiai slegia, kad vos galiu išverti. Bet aš stengiuosi kaip nors pasiguosti ir rasti jėgų [8]. Esu įsitikinęs, kad mes vis tiek greitai būsimės kartu. Aš laimingas, kad judvi su Dalia taip arti. Suprantu Dalią, kad šis darbas jai nėra mielas, bet juk geriau pasilikti prie jo [9]. Labai gerai, kad ji rimtai studijuoja muziką ir kalbas ir kad draugauja su mano mokiniais [10]. Esu bejėgis Jai duoti kitą patarimą. Aš suprantu Ją, aš Ją labai myliu, tačiau galiu labai mažai padėti. Labai džiaugiuosi, kad Tau patinka mano paskutinio vertimo poezija [11]. Mano gimtadienis buvo toks, koks galėjo būti nelaisvėje: aš išgirdau Jus, aš Jums atsakinėjau. [1r] // Man labai gaila, kad Jūs taip susirūpinusios ir kad aš negaliu Jums nei padėti, nei Jūsų paguosti. Aš neišpasakytai pasiilgau Jūsų. Tėvynės ilgesys virsta neapsakoma nostalgija. Pasveikinsiu pabučiuodamas savo Tėvynės žemę, apkabinsiu kiekvieną brolių, atsiklaupsiu prieš kiekvieną Rūpintojėlį, Vanduk, mano miela! Meilė Jums suteikia man jėgų viską išverti. Vanduk, koks aš Tau dėkingas už dvasinę paramą. Kad tik Tu su Dalia išliktumėt sveikos ir ramios! Ką aš daugiau galiu padaryti?! Perduok labų dienų visiems geriems draugams. Apkabink Dalią, aš negaliu išsakyti, su kokiais jausmais kartoju Jūsų vardus. Ačiū Tau, ačiū, Vanduk, mano miela! Mes juk gyvensim!

Vanduk, Vanduk!

Tavo Bal [1v] //

KOMENTARAI

- [1] Albinas Rimka bičiuliui Baliui Sruogai ne kartą į lagerį siuntė tabako, obuolių (žr. „Sąrašas siuntinių, siųstų į Štuthofą“, in: „Balys Sruoga, „Biografija, 1943–1945, Stutthof“, in: BLKMČ BS).
- [2] Į Vandos Sruogienės sudarytą siuntinių, siųstų į Štuthofą, sąrašą siuntiniai nuo Aleksandros Zubovaitės-Fledžinskienės (Alinos) neįtraukti (žr. Idem, in: *Ibid.*).
- [3] Marija Nemeikšaitė Baliui Sruogai į lagerį siuntė duonos, lašinių, papirosų, sausainių, pyragaičių, spirito. Keli iš Kauno siųsti registruoti siuntiniai Balio Sruogos nepasiekė, buvo grąžinti (žr. Idem, in: *op. cit.*).
- [4] 1944 m. sausio 11 d. Kazimieras Daugirdas Baliui Sruogai išsiuntė 1 [klg.] ir 250 [gr.] siuntinį Nr. 3 („Sviesto 300 gr., duonos 1 klg., marmelado 100 gr., dešros 250 gr.“) („Sąrašas siuntinių, siųstų į Štuthofą“, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 1370, l. 3r).
- [5] 1944 m. sausio 13 d. Vanda Sruogienė Baliui Sruogai išsiuntė 1 [klg.] ir 250 [gr.] siuntinį Nr. 4 („Pyragaitis iš Būgių, kava, 2 dėž[utės] papirosų, tabokos maišelis, dantims milteliai, muiliukas skutimuisi, popieriai papirosams“) („Sąrašas siuntinių, siųstų į Štuthofą“, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 1370, l. 3r); 1944 m. sausio 18 d. Vanda Sruogienė Baliui Sruogai išsiuntė 3 [klg.] ir 1/2 [gr.] siuntinį Nr. 5, kuris „gautas tikrai“ („Duonos 1 1/2 kl[g.], dešros 250 gr., taboka, „Vitaminai“, sviesto 200 gr., akiniai [išbraukta storu raudonu pieštuku; „Kas išbraukta, išimta!“ (vėliau prirašyta Vandos Sruogienės pastaba, žr. „Sąrašas siuntinių, siųstų į Štuthofą“, in: „Balys Sruoga, „Biografija, 1943–1945, Stutthof“, in: *BLKMČ BS*, l. 99r)], kava, buljonas, papirosai, „Skutal“, tepalas nuo egzemos“) (Idem, in: *Ibid.*).

- [6] Minimas 1935 m. Balio Sruogos sukurtos muzikinės pjesės *Radvila Perkūnas* libretas (arijų natos) (plačiau žr. 1944-01-23 laišką).
- [7] „Antanas – Smetona, miręs 1944. I. 9 Clevelande, USA. Jurgis – Baltrušaitis, miręs 1944. I. 3 Paryžiuje“ (Vandos Sruogienės pastaba).
- [8] „Keletas eilučių iš laiško iškirpta“ (Vandos Sruogienės pastaba). Lagerio cenzūros iškirptas sakinio fragmentas, įskaitomi tik keli tolesnėje eilutėje užrašyti žodžiai: „...ich und das verschlucken“ [„...aš ir tai praryti“]. Kitoje lapo pusėje kirptos lapo dalys dešinėje pusėje sukljuotos lipnia juostele.
- [9] Dalia Sruogaitė, 1943-06-30 labai gerai baigusi vaikų darželio auklėtojų kursus, kartu su Irena Ladigaite tuo metu dirbo darželiuose: „Dirbom įvairiuose Vilniaus darželiuose, dažnai pačios vienos, be vedėjos ar kitos vyresnės auklėtojos. Mūsų laimė, visur buvo virėjos, tad vaikų maitinimu mums nereikėjo rūpintis. Turėjom tik prižiūrėti, kad vaikučiai mandagiai mažose darželio kėdutėse sėdėtų, kad nesiterliodami suvalgytų savo porciją – dažniausiai nelabai skanią košytę ir miniatiūrinį sumuštinį. [...]
- Įdomiausias darželis buvo J. Basanavičiaus gatvėje, netoli teatro. Į jį savo vaikus siuntė to teatro aktoriai. Jauniausios mūsų mokinukės buvo Kristina Škėmaitė ir Dagnė Jakševičiūtė. Dar jiedvi ir žmoniškai žingsniuoti nebuvo pramokusios, todėl vedant pasivaikšioti vaikus Irena nešdavo Kristiną, o aš – Dagnę. Nešėm ne vien iš pareigos, bet ir iš pasididžiavimo, kad globojam tokių žymių artistų atžalas.
- [...]
- J. Basanavičiaus gatvės daržely dirbom neilgai, nes vokiečiai panoro pasisavinti visą namą ir liepė kuo greičiausiai išsinešdinti. Puolėm gelbėti darželio turto, šaukėmės draugų talkos. Vedėja iš kažkur atbildino sunkvežimį, bet pagiriotas šoferis mums padėti atsisakė. Skubiai krovėm skurdžius baldelius, indus ir nedidelę žaislų krūvelę, išsukinėjom net elektros lemputes, pasiryžusios nieko vokiečiams nepalikti.
- Gaila buvo to darželio, mūsų pamiltų vaikų, o labiausiai – trumpesnių darbo valandų. Čia dirbom tik iki ankstyvo popiečio, o kitur, kur turėdavom popiet guldyti ir migdyti auklėtinius, – kartais net iki 19 val. Man dar teko pabūti Jakšto, Šopeno, Jasinskio, Pylimo ir Bernardinų gatvių darželiuose. Čia vis dar jautėsi tų darželių steigėjos Marytės Nemeikšaitės mylinti širdis, geroji jos dvasia, kuri ir mane ilgai augino.
- Vaikų darželiai buvo mano išsigelbėjimas. Jaunimas slapstėsi, o drąsesnieji rizikavo lankydamasi kino teatrus, kuriuos dažnai apsupdavo vokiečiai, gaudydavo darbams Vokietijoje. Veikė pogrindis, į kurį mane įpainiojo Algis [Zaskevičius], prašydamas, kad padėčiau jam taisyti negrabiai suvyniotus ryšulius. Įspraudęs man po pažasčia sunkoką paką, liepdavo sekti paskui jį dešimties žingsnių atstumu. Nepaaiškindavo, nepasakydavo, ką jis man įgrūdo, tik prigrūmodavo saugotis vokiečių ir jokių būdu nepražudyti ryšulių. Žinoma, nujaučiau jų turinį, tik kad tie žygiai labai labai pavojingi, neišsivaizdavau“ (Dalia Sruogaitė, *Atminties archeologija*, redagavo Donata Linčiuvienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012, p. 58–60).
- [10] Jurgis Blekaitis, Algis Zaskevičius, Vytautas Aleksandras Jonynas, Alfonsas Čipkus. „Tie gerokai vyresni vyrai man buvo didelis ramstis netekus Balio“ (Dalia Sruogaitė, *Atminties archeologija*, redagavo Donata Linčiuvienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012, p. 47).
- [11] Kalbama apie italų dramaturgo Sem Benelli'o poemą „Apsiautalas“ vertimą (plačiau žr. 1944-01-31 laiško VII komentarą).